

Instandhouding Cultuurhistorische Waarden

Aantasting bolle akkercomplex Smelen en Loonderakker in Dommeldal in gemeente Valkenswaard

Auteur: Groen en Heem Valkenswaard e.o.

Datum: 02-09-2016

1. Aanleiding

De directe aanleiding voor het onderzoek naar aantastingen van de aanwezige cultuurhistorische waarden bij het bolle akkercomplex De Smelen en Loonderakker is gelegen in de extreme weersomstandigheden in de maanden mei en juni 2016, alsmede in uitblijvende herstelmaatregelen aan akker De Smelen en het historisch zandpad, het Oude Molenpad, ten gevolge van werkzaamheden in het kader van de aanleg van een rioleringsbezinkbassin in 2012 en 2013 door de gemeente Valkenswaard. Het pad is daarbij tijdelijk geasfalteerd en door het uitblijven van noodzakelijk herstel momenteel nauwelijks nog begaanbaar met als gevolg dat landbouwverkeer eigen doorgangen en “wegen” gaan creëren.

Destijds is ook toegezegd dat herstelwerkzaamheden aan historisch pad en akker zouden plaatsvinden.

Bovenstaande problematiek is al herhaaldelijk bij de gemeente onder de aandacht gebracht, maar tot op heden is, ondanks diverse toezeggingen dat het herstel aan pad en akkers zou plaatsvinden, de situatie niet veranderd en wordt deze alleen maar erger.

In het KCO Uitvoeringsprogramma van de gemeente Valkenswaard is aantasting van cultuurhistorische waarden niet opgenomen. Het Uitvoeringsprogramma is een uitwerking van het omgevingsbeleidsplan 2015 – 2018 en vloeit voort uit de kwaliteitseisen voor handhaving, zoals deze in het Besluit omgevingsrecht (Bor) zijn gesteld.

In het Uitvoeringsprogramma worden de doelen en de prioriteiten die in het beleidsplan zijn beschreven verder uitgewerkt naar de uitvoering. Vanwege het in het Uitvoeringsprogramma ontbreken van criteria met betrekking tot aantasting van cultuurhistorische waarden heeft de gemeente Valkenswaard aangegeven dat handhaving geen prioriteit heeft.

2. Werkwijze

Bij het onderzoek zijn locaties ingemeten met behulp van RTK GPS (merk Spectra Precision SP80) met een gestelde precisie van 2-3cm (X,Y). Het veldonderzoek heeft plaatsgevonden op 26 augustus 2016.

Vermelde hoogten in deze rapportage zijn overgenomen uit het Algemeen Hoogtebestand Nederland (www.ahn.nl)

Informatie is mede ontleend aan het onderzoeksrapport “Cultuurhistorische Analyse Dommelkwartier” van de Omgevingsdienst Zuidoost - Brabant , maart 2014.

Foto's zijn gemaakt op 15 juni 2016, 30 juni 2016, 26 augustus 2016.

3. Het plangebied

Het gebied is gelegen in het Dommeldal en bestaat grotendeels uit oud akkercomplex met esdek, bolle ligging, openheid, zandpaden en bosjes met bovendien de overgang van die akkers naar het Dommeldal. Het betreft de akkers De Smelen en de Loonderakker. In het verleden was sprake van een kleinschalig beeklandschap met beemden, hooilanden en houtwallen. Deze kleinschaligheid is binnen het gebied nog steeds herkenbaar. Merendeels, juist op de grens van de open akker en het Dommeldal, loopt een aloud zandpad, het Oude Molenpad, langs de vroegere Kasteelhoeve Loon naar de voormalige Loonder Molen. Deze weg vormde één van de belangrijkste verbindingswegen tussen Waalre en Valkenswaard. Archeologisch onderzoek trof hier karrensporen aan.

4. Waardering en provinciaal en gemeentelijk belang

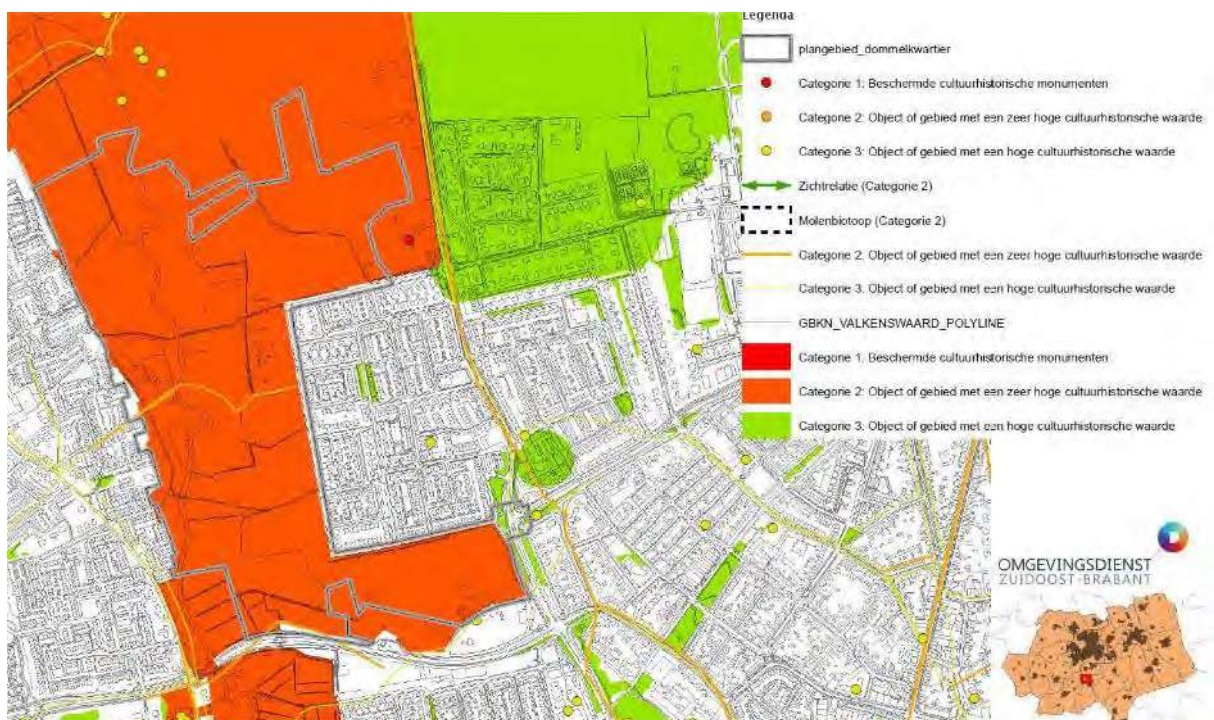
Het plangebied maakt deel uit van het cultuurhistorisch landschap Dommeldal, dat weer onderdeel is van de Cultuurhistorische Regio Kempen. De bewoningsgeschiedenis en de inrichting van het gebied zijn in hoge mate bepaald door de natuurlijke terreingesteldheid. De indeling in agrarische gebruikseenheden (akkers, graslanden en woeste gronden) is op veel plaatsen nog goed herkenbaar. Vooral de beekdalen zijn hier en daar buitengewoon goed bewaard gebleven. In combinatie met de dorpen en buurtschappen en de plaatselijk aanwezige kleinschaligheid, verleent dit het gebied een grote landschappelijke en cultuurhistorische waarde. Het beekdallandschap van de Dommel ten zuiden van Eindhoven is aangewezen als Belvédèregebied, en is dus één van de meest waardevolle cultuurhistorische landschappen van Nederland.

Het gebied Weegbree is in de Verordening Ruimte 2014 van de provincie Noord-Brabant aangemerkt als cultuurhistorisch vlak. Het gebied Weegbree ligt zelfs in twee cultuurhistorische vlakken: "Akkercomplex Loonse Akkers" en "Beekdal van de Dommel".

In de Verordening Ruimte 2014 is onder paragraaf 5.18 opgenomen dat handelingen/activiteiten zoals "graven, verbreden, verdiepen, dempen, tracé verlegging" de beschreven waarden en kenmerken kunnen aantasten en dientengevolge niet toelaatbaar zijn.

Het gebied Weegbree wordt op de cultuurhistorische beleidskaart van de gemeente Valkenswaard aangemerkt als een gebied met "zeer hoge cultuurhistorische waarden". Bij objecten of gebied met een zeer hoge cultuurhistorische waarde (categorie 2 van de cultuurhistorische beleidskaart) wordt het volgende voorgeschreven:

"Op basis van de bekende historische gegevens en/of de landschappelijke ligging zoals aangeduid op de gemeentelijke erfgoedkaart, kunnen deze objecten of gebieden gezien worden als belangrijke elementen van de regionale identiteit. Deze cultuurhistorische waarden verdienen het om behouden te worden, maar vooral ook om als inspiratiebron te worden gebruikt bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen. De aanwezige cultuurhistorische waarden mogen in principe niet worden verstoord of vernietigd. Nieuwe ontwikkelingen moeten zo mogelijk de cultuurhistorische waarden versterken."

Deel van de cultuurhistorische beleidskaart van de gemeente Valkenswaard, in werking getreden 14 juni 2012.

5. Aantastingen

Door Groen en Heem Valkenswaard e.o. zijn tijdens diverse veldwaarnemingen een aantal ernstige aantastingen van de cultuurhistorische waarden in het plangebied geconstateerd. Om de ernst van de situatie te verduidelijken worden de waarnemingen in drie locatiedelen gerapporteerd:

- a) Aantasting van het Oude Molenpad
- b) Aantasting van de bolle akker De Smelen
- c) Aantasting bolle akker De Loonderakker

Per locatie zijn aan de hand van veldwaarnemingen, hoogtemetingen en landmeetkundige metingen de aantastingen in kaart gebracht.

a. Aantasting Oude Molenpad

Aantastingen zijn recentelijk geconstateerd en onderstaande foto's geven een helder beeld van de slechte staat van het Oude Molenpad na de forse neerslag van de afgelopen periode. Na diverse werkzaamheden aan het pad in de afgelopen jaren, waaronder het aanbrengen en verwijderen van tijdelijk asfalt is het huidige wegdek ernstig aangetast. Door gebruik ontstaan grote kuilen, welke bij regenval regelmatig vol water komen te staan en welke het pad onbegaanbaar maken niet alleen voor landbouwverkeer maar ook voor wandelaars.

De exacte ligging (in **ROOD**) van het pad is op onderstaande foto (bron: GOOGLE EARTH) aangegeven.

Ter illustratie onderstaande situatiefoto's:

Het gevolg van deze ernstige aantasting van het pad betreffen vooral **de karakteristieke steilranden** en het **hollewegprofiel** zoals duidelijk zichtbaar op onderstaande hoogtekaart en dwarsprofiel van het gebied.

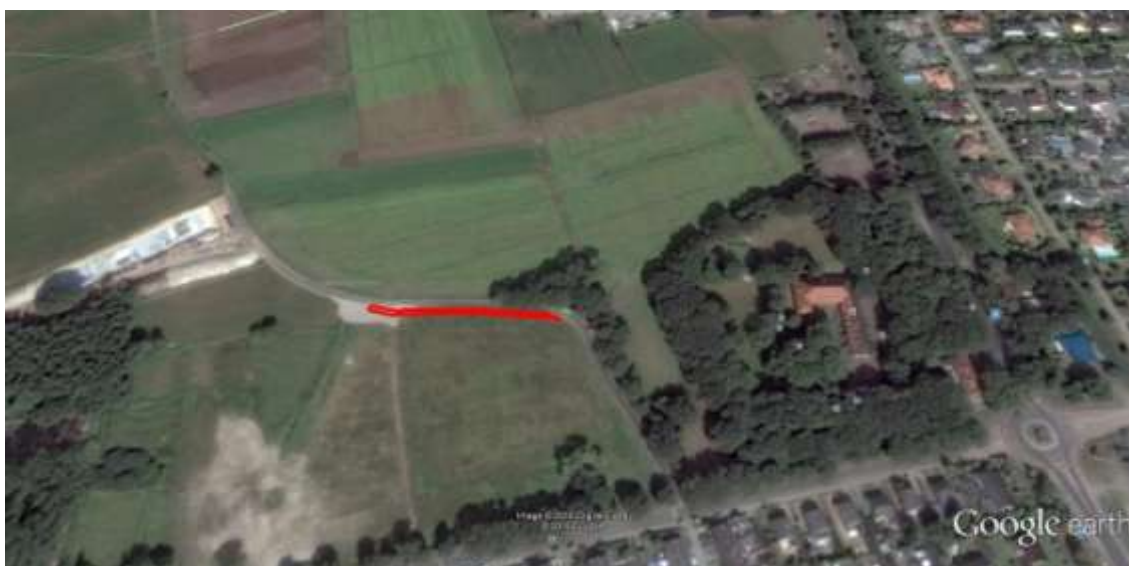

Conclusie: de cultuurhistorische waarden van het Oude Molenpad worden door een gebrek aan onderhoud ernstig bedreigd. Vereist is dat het pad met degelijke materialen wordt gerepareerd.

b. Aantasting bolle akker De Smelen.

Door het feit dat het pad door extreme regenval, achterstallig onderhoud en gebrekkige en uitblijvende reparatie onbegaanbaar is geworden zoekt het (landbouw)verkeer een alternatief voor dit pad. Het resultaat is dat er een pad gecreëerd is op de bolle akker. Het pad wordt door het uitblijven van handhavingsmaatregelen steeds verder verbreed waardoor nog meer reliëf verdwijnt.

De exacte ligging (in **ROOD**) van het pad is op onderstaande foto (bron: GOOGLE EARTH) aangegeven.

Ter illustratie onderstaande situatiefoto's.

Onderstaande hoogtekkaart met profiel laat duidelijk zien dat dergelijke paden het reliëf onherstelbaar met meer dan 40 cm kunnen aantasten.

Conclusie: door het verleggen van de infrastructuur door (landbouw)verkeer wordt de bolle akker De Smelen verder aangetast. Zonder ingrijpen zal bij gebruik van de weg het reliëf verder worden ingesneden en is sprake van verdere aantasting van de structuur van de bovenlaag. Het AHN laat duidelijk zien dat dergelijke insnijdingen voor een verstoring van meer dan 30-40 cm in het reliëf zorgen.

c. Aantasting bolle akker de Loonderakker.

Het open akkercomplex Loonderakker met de bolle ligging en het esdek heeft een zeer hoge cultuurhistorische waarde.

Op de Loonderakker zijn dit jaar aardappelen geteeld. Door de hevige regenval van dit jaar heeft de pachter een extra pad aangelegd om toegang te krijgen tot de akker.

De exacte ligging (in **ROOD**) van het pad is op onderstaande foto (bron: GOOGLE EARTH) aangegeven.

Herhaaldelijk gebruik van het nieuw gecreëerde pad heeft reeds een gedeeltelijke aantasting van het reliëf veroorzaakt zoals te zien is in onderstaande figuur. Ook wordt de structuur van de bovenlaag verder aangetast.

Ter illustratie onderstaande situatiefoto's.

Onderstaande hoogtekaart met profiel laat duidelijk zien dat dergelijke paden het reliëf onherstelbaar met meer dan 40 cm kunnen aantasten.

Conclusie: Hoewel voor het telen van aardappels enige roering van de bovengrond noodzakelijk is in dit geval duidelijk sprake is van verdere aantasting van het reliëf en vernietiging van de structuur van de bovenlaag.

Disclaimer:

Onderzoek door Groen en Heem Valkenswaard e.o. wordt op zorgvuldige wijze uitgevoerd op basis van de voor het onderzoek gangbare technieken, inzichten en methoden en conform de toepasselijke en van kracht zijnde regelgeving.

In dit kader dient ook opgemerkt te worden dat geraadpleegde bronnen voor identificatie niet altijd zonder fouten en volledig zijn. Daar Groen en Heem Valkenswaard e.o. voor het verkrijgen van historische informatie afhankelijk is van deze bronnen, kan Groen en Heem Valkenswaard e.o. niet instaan voor de juistheid en volledigheid van deze informatie.

Rapportage dient nimmer ten behoeve van archeologische en/of cultuurhistorische prospectie. In opdracht en onder leiding van een bevoegd autoriteit kan de rapportage gebruikt worden als deelrapport van een KNA conform IVO rapportage.

Groen en Heem Valkenswaard e.o. is op geen enkele manier aansprakelijk voor (graaf) schade ontstaan uit de aangeleverde rapportage. Het blijft altijd noodzakelijk om de resultaten van dit onderzoek te verifiëren door conventioneel archeologisch en cultuurhistorisch onderzoek.